

KS. PIOTR TYLEC* – LUBLIN

ROZWÓJ KSIĘGOZBIORU BIBLIOTEKI SEMINARIUM DUCHOWNEGO W SANDOMIERZU W LATACH 1907-1918

DEVELOPMENT OF THE BOOK COLLECTION OF THE LIBRARY OF THE SEMINARY IN SANDOMIERZ IN 1907–1918

Abstract

The article presents the development of the book collection of the Sandomierz Seminary Library from 1907 to 1918. This was the period when the clerical college was managed by Rev. Paweł Kubicki, later the suffragan of Sandomierz, while Rev. Andrzej Wyrzykowski served as librarian. These clergymen, taking advantage of favourable opportunities, i.e. new storage facilities and financial situation, undertook the modernization of the existing seminary book collection. The goal of these efforts was to adapt it for a philosophy and theology course. The primary task of the library's caretakers was the development of the existing book collection. New items were acquired through purchase and by accepting donations. The books and magazines were procured in the country, as well as abroad, including in Germany. Among the most valuable collections brought in at the time were Jacques Paul Migne's patrology and the *Acta Sanctorum* of the Bollandists. The donors of the library collections were mainly priests of the Sandomierz Diocese. The rapidly growing seminary book collection required a great deal of work, including compiling and securing acquisitions. These initiatives were undertaken by the librarian together with groups of alumni. Between 1907 and 1918, the clerical college was enriched with several thousand volumes, which today are part of the book collection of the Sandomierz Diocesan Library.

Keywords: Sandomierz; seminary; seminary library; book collection

Translated by Marek Robak-Sobolewski

* Ks. Piotr Tylec – dr historii, asystent naukowy, Instytut Nauk Teologicznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: piotr.tylec@kul.pl

<https://orcid.org/0000-0002-4090-2602>

Streszczenie

Artykuł ukazuje rozwój księgozbioru Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu w latach 1907-1918. Był to okres kiedy uczelnią duchowną zarządzał ks. Paweł Kubicki, późniejszy sufragan sandomierski. Natomiast funkcję bibliotekarza pełnił ks. Andrzej Wyrzykowski. Duchowni ci, wykorzystując sprzyjające okazyje, tj. nowe pomieszczenia magazynowe i sytuację finansową, podjęli się modernizacji dotychczasowej księżnicy seminaryjnej. Celem tych działań było dostosowanie jej dla potrzeb kursu filozoficzno-teologicznego. Podstawowym zadaniem opiekunów biblioteki stał się zatem rozwój istniejącego księgozbioru. Nowe pozycje pozyskiwano na drodze zakupu oraz poprzez przyjmowanie darów. W książki i czasopisma zaopatrywano się w kraju, jak również poza jego granicami, m.in. w Niemczech. Do najcenniejszych kolekcji sprowadzonych w tym czasie należy patrologia Jacques'a Paula Migne'a oraz *Acta Sanctorum* bollandystów. Natomiast ofiarodawcami swoich zbiorów bibliotecznych byli głównie kapłani diecezji sandomierskiej. Szybko rozwijający się księgozbiór seminaryjny wymagał dużych nakładów pracy, m.in. przy opracowywaniu i zabezpieczaniu nabytków. Inicjatywy te podejmował bibliotekarz wraz z grupami alumnów. W latach 1907-1918 uczelnia duchowna wzbogaciła się o kilka tysięcy woluminów, które współcześnie są częścią księgozbioru Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu.

Słowa kluczowe: Sandomierz; seminarium duchowne; biblioteka seminaryjna; księgozbiór

Wstęp

Biblioteki są ważnym miejscem wszelkiego rodzaju instytucji naukowych. Stanowią one bowiem dla nich zaplecze źródłowe, wykorzystywane przy poszukiwaniu odpowiedniej bazy informacyjnej. Z tego względu istotnym jest to, aby miały one odpowiedni, tj. specjalistyczny księgozbiór, odpowiadający charakterowi danej jednostki naukowej. Nie inaczej było w miejscach przygotowywania kandydatów do kapłaństwa, którzy przed przyjęciem święceń zobowiązani byli do zgłębienia wiedzy filozoficznej i teologicznej. Do połowy XVI wieku funkcję tę pełniły głównie klasztory. Łacińska sentencja głosiła: „*Monasterium sine armario est quasi castrum sine armamentario*” – klasztor bez biblioteki jest jak armia bez broni¹. Podobnie było od czasu Soboru Trydenckiego, kiedy miejscem kształcenia alumnów w przeważającej mierze stały się seminaria duchowne. Tam również księżnice zajmowały ważne miejsce, co wiązało się ze stałą formacją intelektualną adeptów do kapłaństwa².

¹ J. Gwóźdźnik, *Biblioteka w kulturze zakonnej. Zarys problematyki*, w: *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce. Historia i współczesność*, red. H. Olszar, B. Warząchowska, Katowice 2009, s. 53.

² Zob. B. Góra, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelpieniu 1828-2000*, Kraków 2007; M. Olszewski, *Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 11 (2005) nr 1-2 (20-21), s. 74-87; E. Ślemp, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 11 (2005) nr 1-2 (20-21), s. 88-105; P. Mroczkowski, *Historia Biblioteki Prymasowskiego Wyższego*

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja rozwoju księgozbioru Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu w latach 1907-1918. Stąd poszukiwane będą odpowiedzi na pytania o przyczyny tego procesu, jego dynamikę i skutki, tj. na ile podjęte działania przystosowały tę instytucję do roli zaplecza naukowego dla studentów filozofii i teologii. Początków funkcjonowania księżnicy upatrywać należy w chwili utworzenia Seminarium Duchownego w Sandomierzu (inauguracja pierwszego roku akademickiego miała miejsce w dniu 7 listopada 1820 roku³). Od tej chwili była ona miejscem na stałe związanym z uczelnią duchowną, choć jej działalność w XIX wieku była poważnie ograniczona ze względu na brak odpowiednich pomieszczeń i funduszy. Jej rozwój nastąpił dopiero po zmianie siedziby seminarium, kiedy przeniosło się ono do zabudowań poklasztornych (sandomierskich benedyktynek) w 1904 roku⁴. Obrana w artykule cezura czasowa odnosi się do okresu, kiedy funkcję regensa (dzisiejszego rektora) pełnił ks. Paweł Kubicki. Wywarł on bowiem duży wpływ na funkcjonowanie biblioteki, a co za tym idzie również rozwój jej księgozbioru.

Dotychczas kilku historyków podejmowało się już kwestii omówienia księgozbioru Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (obecnie Biblioteki Diecezjalnej). Na szczególną uwagę zasługują artykuły bp. Walentego Wójcika, który kierował tą księżnicą w latach 1948-1961. Duchowny koncentruje się jednak w nich szczególnie na zbiorach specjalnych oraz tych, które zostały sprowadzone do tejże instytucji w XIX wieku⁵. Wiele informacji na temat prezentowanego księgozbioru zamieścił w swojej monografii o sandomierskim seminarium ks. Stanisław Kotkowski⁶. Jednakże okres po 1907 roku został potraktowany przez niego bardzo marginalnie. Niewiele w tym względzie wnoszą również nowsze opracowania⁷. Prezentacja rozwoju księgozbioru w czasie regentury ks. P. Kubickiego stała się

Seminarium Duchownego w Gnieźnie, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 26 (2020) nr 1 (50), s. 9-23.

³ P. Tylec, R. Kobiąłka (teksty), *Seminarium. 200 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, Sandomierz 2020, s. 7.

⁴ W. Gałązka, *175 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1820-1995)*, Sandomierz 1996, s. 10.

⁵ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów poklasztornych do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1 (1959-1960) z. 2, s. 50-65; tenże, *Cenniejsze rękopisy Biblioteki Seminarium w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 4 (1962) s. 259-330; tenże, *Archiwum i biblioteka kapituły w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 7 (1962) s. 5-41; tenże, *Rękopisy Biblioteki Kapitulnej w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 36 (1978) s. 79-103.

⁶ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820-1926*, opracowała i przygotowała do druku H. Szumił, Sandomierz 2010, s. 114-118, 416-427.

⁷ J. Mazur-Pietrzyk, *Druki sandomierskie przechowywane w Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 64 (1995) s. 463-564; D. Rejman, M. Kopec, *Sprawozdanie końcowe z prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. Etap od czwartego do ósmego: I V 2013 – 31 V 2014 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 4 (2014) s. 493-504; P. Tylec, *Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu – historia i współczesność*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 25 (2019) nr 2 (49), s. 131-156.

zatem możliwa dopiero po przeprowadzeniu kwerendy archiwalnej. Kluczowe materiały źródłowe dla tegoż tematu zachowały się w zespole rękopisów Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Szczególnie znaczenie miała spuścizna archiwalna miejscowego seminarium, która oznaczona została sygnaturą SD. Pozostałe źródła zespołu rękopisów i fotografii tejsze biblioteki oraz dokumentacja Archiwum Diecezji Sandomierskiej miały charakter pomocniczy. Podobne było znaczenie źródeł drukowanych i opracowań.

Ze względu na omówioną problematykę i charakter zebranego materiału źródłowego artykuł podzielono na cztery części. Pierwsza z nich prezentuje stan zasobu bibliotecznego od chwili powstania seminarium (1820) do 1907 roku. Druga ukazuje okoliczności, które wpłynęły na rozwój księgozbioru w omawianym okresie. W kolejnej najdłuższej części skupiono się na pozyskiwaniu nowych pozycji bibliecznych, co stanowi meritum artykułu. Ostatnia natomiast omawia kwestie uzupełniające – opracowywanie i zabezpieczanie zbiorów.

Stan zasobu bibliotecznego w latach 1820-1907

Seminarium Duchowne w Sandomierzu w początkach działalności, tj. w latach 20. XIX wieku, miało bardzo skromny księgozbiór. Niewiele zmieniło się w tej kwestii niemalże do połowy lat 60. XIX wieku. Okazją ku temu mogło stać się przejście zbiorów bibliecznych ze skasowanych klasztorów monastycznych w 1819 roku⁸. Jednak zostały one najpierw poważnie uszczuplone w wyniku działań Samuela Bogumiła Lindego, który wybierał cenniejsze druki i wysyłał je do Biblioteki Publicznej w Warszawie⁹. Po przekazaniu pozostałych woluminów bibliotece seminaryjnej w lipcu 1820 roku, bp Adam Prosper Burzyński nie śpieszył się z ich szybkim przejściem. Ordynariusz obawiał się bowiem, iż takie działanie mogło być odebrane jako równoznaczne z akceptacją likwidacji klasztorów¹⁰. Książnica seminaryjna wzbogaciła się w ten sposób o nieznaczną liczbę druków. Nieco większy efekt miała akcja przeprowadzona wśród duchowieństwa diecezji sandomierskiej, które poproszone zostało o przekazywanie do seminarium swoich księgozbiorów¹¹. Pierwszy spis zasobu bibliotecznego, który sporządzono w latach 1841-1845, zawierał jedynie 169 pozycji¹². W kolejnych latach księgozbiór był sukcesywnie powiększany (m.in. poprzez darowizny kapłanów i zakup nowych pozycji). Na początku lat 60. XIX wieku osiągnął on liczbę ok. 2 tys. woluminów¹³.

Księgozbiór biblioteki, gromadzony przez ponad 40 lat, uległ niemalże całkowitemu zniszczeniu podczas pożaru zabudowań seminaryjnych w nocy z 16 na

⁸ Zob. F. Borowski, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie w stosunku do zakonów diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie”, 18 (2011) z. 1, s. 7-177.

⁹ M. Łodyński, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958, s. 31-32.

¹⁰ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 51-53.

¹¹ Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 117.

¹² BDS, ZR, sygn. SD 79, *Catalogus librorum sumptibus Seminarii Dioecese Sandomierensis comparatorum Ordine systematico conscriptus anno 1841 et continuatus sequentibus annis*, k. 1-13v.

¹³ Mazur-Pietrzyk, *Druki sandomierskie*, s. 469.

17 czerwca 1863 roku¹⁴. Uratowano wówczas niespełna 10% całego zasobu, tj. nieco ponad 150 pozycji¹⁵. Paradoksalnie to tragiczne wydarzenie przyczyniło się do późniejszego znacznego rozwoju księgozbioru. Duchowieństwo diecezji sandomierskiej pośpieszyło bowiem z szybką pomocą seminaryjnej ksiąźnicy, m.in. poprzez wysyłkę druków po zmarłych kapłanach oraz składane ofiary pieniężne. W dzieło to angażowali się również wierni i księża spoza miejscowej diecezji, np. czytelnicy „Przeglądu Katolickiego” oraz duchowni archidiecezji warszawskiej¹⁶. Bezpośrednio po tej akcji biblioteka seminaryjna została zasilona kilkunastoma tysiącami woluminów, głównie starodruków, które pochodziły ze skasowanych klasztorów zlokalizowanych na terenie diecezji sandomierskiej. W ramach represji po powstaniu styczniowym zlikwidowano tam bowiem 11 klasztorów oraz Instytut Księży Demerytów na Łysej Górze. Księgozbiory bibliotek tychże jednostek przewieziono do Sandomierza w latach 1865-1867. Nad całością prac związanych z tą inicjatywą czuwał ks. Jan Gacki¹⁷.

Od lat 70. XIX wieku rozpoczął się żmudny etap porządkowania i spisywania zgromadzonych zbiorów. Jako pierwszy zadania tego podjął się wiceregens¹⁸ sandomierskiego seminarium ks. Apolinare Knothe. Dzieło to kontynuowali księża: Wawrzyniec Kukliński, Stanisław Jackowski, Ludwik Piotrowicz oraz Teodor Banaszek¹⁹. Do 1894 roku duchownym, wraz z angażowanymi do tegoż zadania alumnami, udało się spisać ponad 12 500 tytułów (ok. 15 600 woluminów). Jednak od tego momentu tempo porządkowania zbiorów znacznie spadło, przez kolejnych osiem lat bowiem zakatalogowano jedynie 845 dodatkowych pozycji²⁰. Wraz z przeniesieniem siedziby seminarium do zabudowań klasztoru sandomierskich benedyktynek w 1904 roku księgozbiór wzbogacił się o spuściznę biblioteczną mniszek, dominikanów z Klimontowa oraz bp. Antoniego Sotkiewicza (ostatnia z nich nabyta została na drodze licytacji)²¹. Z całą pewnością można stwierdzić, iż zasób ksiąźnicy seminaryjnej w 1907 roku liczył co najmniej 15 000 tytułów (20 000 woluminów).

¹⁴ A. Bułakowski, *Korespondencja z sandomierskiego*, „Przegląd Katolicki”, 1 (1863) s. 429.

¹⁵ L. Piotrowicz, *Biblioteka w seminarium sandomierskim*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881) s. 476.

¹⁶ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 54-55.

¹⁷ J. Rokoszny, *Stare druki przechowywane w bibliotece seminaryjnej w Sandomierzu*, „Kwartalnik Teologiczny”, 1 (1902) z. 3-4, s. 1-6; Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 59-61.

¹⁸ Wiceregens – dzisiejszy wicerektor lub prorektor. Opiekę nad księgozbiorem zalecał wiceregensowi statut nadany sandomierskiemu seminarium przez bp. Burzyńskiego w 1826 roku. Archiwum Diecezji Sandomierskiej (dalej: ADS), Kuria Diecezjalna w Sandomierzu, sygn. U-2, Statut nadany Seminarium Duchownemu w Sandomierzu przez bpa Adama Prospera Burzyńskiego w dniu 1 września 1826 r., nr 32, k. 477.

¹⁹ Ludwik Piotrowicz jako pierwszy otrzymał status kierownika biblioteki seminaryjnej. Urząd ten pełnił do 1879 roku. P. Tylec, *Kierownicy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu w latach 1875-1984*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 25 (2019) nr 2, s. 159-160.

²⁰ Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 425-426.

²¹ W. Kukliński, *Miasto prywatne Klimontów*, Sandomierz 1911, s. 197; Rokoszny, *Stare druki*, s. 2; Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 425.

Choć samą liczbę woluminów można uznać za wystarczającą dla potrzeb profesorów i alumnów, to jednak dużym mankamentem był charakter zgromadzonego zbioru. Zdecydowana większość książek pochodziła z XVII i XVIII wieku²². Brakowało nowych dzieł naukowych z zakresu teologii i filozofii, jak również bieżących czasopism. Książdź Józef Pastuszka w swoich wspomnieniach z okresu pracy w sandomierskim seminarium (1921-1930) pisał: „biblioteka posiadała cenne zbiory starszych książek, a ubogo zaopatrzona była w nową literaturę naukową. (...) Nie było chronologicznej ciągłości zbiorów, ani tematycznej całości”²³. Natomiast regens ks. P. Kubicki, kierując prośbę do Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie w grudniu 1910 roku o udzielenie rabatu na pozycje wydawane przez tę instytucję, argumentował ją w sposób następujący: „dzisiejszy stan naszej biblioteki nie jest dla nas takim, jak być powinien. Posiadamy wprawdzie około 20 tysięcy tomów, ale są to rzeczy, choć nie bez wartości, ale przeważnie stare. Dział historyczny szczególnie w tym względzie szwankuje”²⁴. Jeszcze wyraźniej świadczy o tym zapis z posiedzenia profesorów sandomierskiego seminarium, które odbyło się w dniu 2 października 1907 roku. Podjęto wówczas decyzję o sprowadzeniu brakujących tomów *Encyklopedii kościelnej* oraz „encyklopedii niemieckiej” (tj. *Podręcznej encyklopedii kościelnej*)²⁵. Pierwsza z nich wydawana była przez ks. Michała Nowodworskiego od 1873 roku. W 1907 roku opublikowano już 29 tom tej pozycji. Natomiast druga ukazywała się od 1904 roku i przez kolejne trzy lata wydano 14 tomów²⁶. Wręcz zadziwiający jest fakt, iż w bibliotece, która miała służyć pomocą w studiach teologicznych nie było kompletu podstawowych encyklopedii z tejże dziedziny naukowej. Wyraźnie wskazywało to na pilną potrzebę rozwoju księgozbioru bibliotecznego, szczególnie pod kątem prowadzonych w seminarium zajęć dydaktycznych.

Okoliczności sprzyjające rozwojowi księgozbioru bibliotecznego

Nie tylko potrzeba rozwoju księgozbioru bibliotecznego przyczyniła się do podjęcia takiej inicjatywy przez ówczesnie zarządzających sandomierską uczelnią duchowną. Sprzyjało temu również kilka innych okoliczności. Pierwsza z nich to warunki lokalowe. Do 1904 roku seminarium duchowne wraz ze swoją księżnicą zajmowało gmach byłego domu księży emerytów. Znajdował się on przy ul. Panny Maryi, nieopodal dzwonnicy katedralnej²⁷. Biblioteka miała tam tylko jedną dość obszerną salę, która zlokalizowana była na piętrze pawilonu, wybudowanego po

²² Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 423.

²³ BDS, ZR, sygn. 2116/2, Profesorowie – działalność wychowawcza i naukowa, k. 74.

²⁴ BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo ks. Pawła Kubickiego do Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie z 23 grudnia 1910 r., k. 6.

²⁵ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 2 października 1907 r., k. 22.

²⁶ *Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedii Wetzera i Weltego z licznymi jej dopełnieniami przy współpracownictwie kilkunastu duchownych i świeckich osób*, wyd. M. Nowodworski, t. 1, Warszawa 1973, t. 29, Warszawa 1907; *Podręczna encyklopedia kościelna*, red. Z. Chelmiecki, t. 1-2, Warszawa 1904, t. 13-14, Warszawa 1907.

²⁷ M. Buliński, *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879, s. 184-186.

pożarze z 1863 roku. Książki umieszczone były tam w 29 szafach²⁸. Natomiast po przeniesieniu siedziby seminarium do gmachu poklasztornego jesienią 1904 roku, księżnica otrzymała kilka pomieszczeń na parterze skrzydła zachodniego²⁹. Pierwotnie znajdowała się tam część gospodarcza klasztoru, m.in. kuchnia, piekarnia i spiżarnia³⁰. Z tej racji wnętrza te wymagały przeprowadzenia prac adaptacyjnych. Nie jest jasnym, kiedy dokładnie zostały one podjęte. Z całą pewnością nie wszystkie pomieszczenia zostały od razu wyposażone w regały biblioteczne. Ksiądz W. Wójcik, pełniący funkcję bibliotekarza seminaryjnego w latach 1948-1961, w jednym ze swych artykułów wspomina, iż część z nich została zainstalowana dopiero po II wojnie światowej³¹. O znacznie zwiększonej powierzchni magazynowej świadczy fakt, iż podczas transportu książek do nowej siedziby dołączono do nich część zbiorów biblioteki Kapituły Katedralnej w Sandomierzu³².

Oprócz kwestii lokalowej na rozwój księgozbioru seminaryjnego duży wpływ mieli zarządcy uczelni duchownej i biblioteki. W okresie przeniesienia siedziby seminarium funkcję regensa pełnił ks. Marian Ryx. Kapłan ten kierował zarówno pracami mającymi na celu przystosowanie zabudowań klasztornych na cele seminaryjne, jak również budową nowego skrzydła³³. Z tej racji nie poświęcał on zbyt wiele uwagi przeniesionym zbiorom bibliotecznym. Podobnie było w przypadku opiekuna księżnicy ks. Antoniego Rewery, który jednocześnie pełnił funkcję wykładowcy, ojca duchownego kleryków oraz rektora kościoła pw. św. Józefa w Sandomierzu³⁴. We wrześniu 1907 roku miała miejsce zmiana na tych stanowiskach. Regensem seminarium został ks. Paweł Kubicki, a bibliotekarzem ks. Andrzej Wyrzykowski³⁵. Stało się to momentem przełomowym w historii biblioteki seminaryjnej i przyczyniło się do rozwoju jej księgozbioru.

Ksiądz P. Kubicki³⁶ rozpoczął pracę w Seminarium Duchownym w Sandomierzu w 1904 roku, kiedy został wiceregentem. Trzy lata później objął stanowisko zarządcy tejże uczelni. Na tej funkcji okazał się niezwykle aktywnym, zarówno

²⁸ L. Piotrowicz, *Biblioteka w seminarium sandomierskim (dokończenie)*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881) s. 509.

²⁹ A. R[ewera], *Sandomierz*, „Przegląd Katolicki”, 45 (1907) s. 30.

³⁰ A. Szylar, *Gospodarowanie benedyktynek sandomierskich*, Tarnobrzeg 2008, s. 52-53.

³¹ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 65.

³² Tamże, s. 63.

³³ P. Tylec, *Bp Marian Ryx (1853-1930). Ordynariusz Sandomierski*, Sandomierz 2020, s. 28-30.

³⁴ B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 3, *M-R*, Sandomierz 2017, s. 223-225.

³⁵ B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 4, *S-Ż. Biskupi i uzupełnienia*, Sandomierz 2019, s. 250-251, 332-333.

³⁶ Paweł Kubicki urodził się 15 stycznia 1871 roku w Radomiu. Po ukończeniu szkół radomskich wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Święcenia kapłańskie przyjął w lipcu 1893 roku z rąk bp. Antoniego Sotkiewicza. Po okresie pracy duszpasterskiej, w 1904 roku uzyskał stopień kandydata teologii w Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu. Jednocześnie został mianowany wiceregentem sandomierskiego seminarium. W 1907 roku objął stanowisko regensa tej uczelni. Piastował je do lipca 1918 roku, kiedy został sufraganiem miejscowej diecezji. Zmarł 11 lutego 1944 roku w Sandomierzu. Stanaszek, Nowakowski, Tylec, *Słownik biograficzny*, t. 4, s. 332-333.

w sprawach gospodarczych, jak i wychowawczych³⁷. Znalazło to swoje przełożenie również w kwestiach opieki nad książnicą seminaryjną. To właśnie dzięki jego staraniom udało się wyposażyć pomieszczenia biblioteczne w niezbędne regały i inne meble³⁸. Regens P. Kubicki wiedział, iż zgromadzony księgozbiór należało pilnie uzupełnić o najnowsze dzieła teologiczne, wydawnictwa źródłowe oraz podstawową literaturę naukową³⁹. Kwestie te wielokrotnie poruszał podczas posiedzeń grona profesorów seminaryjnych⁴⁰. Dzięki jego staraniom w lutym 1911 roku udało się uzyskać 50% rabatu na pozycje wydawane przez Akademię Umiejętności w Krakowie⁴¹. Wszystko wskazuje na to, iż to właśnie on wybrał na

³⁷ Bp W. Wójcik w 1970 roku pisał o inicjatywach regensa Kubickiego w sposób następujący: „jego bystrość w ocenie sytuacji i celowe działanie dla Kościoła zajaśniały podczas jego pracy w seminarium duchownym. Przyszedł tam w okresie dobudowywania nowego pawilonu, kapitalnych remontów oraz urządzania gmachu i jego otoczenia po benedyktynkach wywiezionych do Łomży. Z zadań tych wywiązywał się doskonale. Sprawienie nowych dachów, urządzenie wodociągów i kanalizacji, niwelacja ogrodów, wzniesienie budynków gospodarczych, urządzenie nowej kuchni i oddanie jej siostronom zakonnym, umeblowanie kaplicy, wyposażenie biblioteki, zorganizowanie muzeum, odbudowa kościoła św. Michała z nakryciem blachą miedzianą, wzniesieniem wieży i nowym urządzeniem wnętrza, sprawienie brązowej statuy Dobrego Pasterza na wirydarzu, obrazów z życia św. Stanisława Kostki na korytarze, obrazów św. Patronów Polski do kaplicy, biskupów sandomierskich do refektarza i regensów do kancelarii rektorskiej – to wszystko dokonało się podczas kilkunastu laty pod jego kierownictwem”. W. Wójcik, *Bp Paweł Kubicki (1871-1944)*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 8 (1970) nr 2, s. 256; por. L. Polanowski, *Dzieje budowlane Klasztoru Panien Benedyktynek w Sandomierzu*, w: *Klasztor Panien Benedyktynek w historii i kulturze Sandomierza*, red. K. Burek, Sandomierz 2003, s. 125.

³⁸ M.in. w styczniu 1913 roku stolarz Michał Guz wykonał dla biblioteki seminaryjnej szafkę z 16 szufladami, która przeznaczona była na powstający inwentarz. BDS, ZR, sygn. SD 115, Pokwitowanie Zakładu Stolarskiego Michała Guza wystawione dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z dnia 9 stycznia 1913 r., k. 5.

³⁹ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 64. W prośbie do Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie z grudnia 1910 roku pisał: „pragnąc uczelnię, opiece mi powierzoną, w kierunku naukowym dostosować do warunków i potrzeb, dziś od kapłanów wymaganych, postawić na właściwym gruncie, muszę zwrócić szczególniejszą uwagę na bibliotekę fundamentalną”. BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo ks. Pawła Kubickiego do Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie z dnia 23 grudnia 1910 r., k. 6.

⁴⁰ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 2 października 1907 r., k. 22, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 22 stycznia 1908 r., k. 29, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 26 października 1908 r., k. 58-60, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 23 marca 1909 r., k. 68, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 22 lutego 1911, k. 136, Posiedzenie sesji profesorskiej z 3 maja 1912 r., k. 167, Posiedzenie sesji profesorskiej z 18 listopada 1912 r., k. 183, Posiedzenie sesji profesorskiej z 9 maja 1913 r., k. 190, Posiedzenie sesji profesorskiej z 9 stycznia 1917 r., k. 290, Posiedzenie sesji profesorskiej z 6 lutego 1917 r., k. 296-297.

⁴¹ Ks. Kubicki prośby o uzyskanie rabatu na pozycje Akademii Umiejętności kierował również do członków tej instytucji, m.in. historyka Mariana Sokołowskiego oraz historyka sztuki Stanisława Tomowicza. BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 22 lutego 1911, k. 136; BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo ks. Pawła Kubickiego do Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie z dnia 23 grudnia 1910 r., k. 6-7, Pismo Józefa Rydla do ks. Pawła Kubickiego z 6 lutego 1911 r., k. 9.

kierownika biblioteki ks. A. Wyrzykowskiego. Miało to miejsce około miesiąca po tym, jak duchowny ten został profesorem seminaryjnym⁴². Księża P. Kubicki i A. Wyrzykowski ściśle współpracowali ze sobą w dziele rozwoju księgozbioru bibliotecznego, aż do momentu, kiedy pierwszy z nich został sufraganem sandomierskim, tj. do lipca 1918 roku⁴³.

Ksiądz A. Wyrzykowski⁴⁴ został profesorem Seminarium Duchownego w Sandomierzu we wrześniu 1907 roku. Około miesiąca później objął obowiązki kierownika biblioteki tejże uczelni⁴⁵. Na stanowisku tym wykazał się dużym zaangażowaniem. Nie tylko w dziele rozwoju księgozbioru seminaryjnego, ale również jego opracowania i udostępniania. Osobiście prowadził wypożyczalnię, udzielając przy tym cennych rad bibliograficznych. Kolekcjonował dawne ulotki, odezwy, banknoty, fotografie księży i kościołów. Zbiory te ofiarował bibliotece. Uporządkował również archiwum i bibliotekę kapituły sandomierskiej. Należał do Koła Związku Bibliotekarzy Polskich we Lwowie. Współpracował z różnymi naukowcami, udzielając im informacji na temat zbiorów sandomierskich. Wysyłał również materiały, odpisy źródeł i literaturę osobom piszącym rozprawy naukowe. Funkcję bibliotekarza seminaryjnego pełnił do 1948 roku (honorowo aż do śmierci, tj. do 1955 roku)⁴⁶.

Duży wpływ na rozwój księgozbioru bibliotecznego miała również sytuacja finansowa seminarium duchownego. W okresie zaborów uczelnia otrzymywała dotacje państwowe z Funduszu Ogólnego Religijnego, zwanego funduszem su-

⁴² Ks. Andrzej Wyrzykowski w dniu 1 października 1907 roku otrzymał roczną pensję bibliotekarza (75 rubli). Dzień później sprawy księżnicy były omawiane podczas sesji profesorów seminaryjnych. BDS, ZR, sygn. SD 172, Rozchód z dnia 1 października 1907 r., k. 7; BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 2 października 1907 r., k. 22.

⁴³ Stanaszek, Nowakowski, Tylec, *Słownik biograficzny*, t. 4, s. 332. Bp Walenty Wójcik zauważył, iż ks. Kubicki podczas pracy na stanowisku regensa seminarium duchownego w umiejętny sposób potrafił dobierać najbliższych współpracowników. Potwierdza to również wybór ks. Andrzeja Wyrzykowskiego na opiekuna księżnicy. Wójcik, *Bp Paweł Kubicki*, s. 256.

⁴⁴ Andrzej Wyrzykowski urodził się 24 listopada 1879 roku w Sandomierzu. Niemal całe swoje życie był związany z tym miastem. Ukończył tam najpierw szkołę elementarną i progimnazjum, a następnie przygotował się do kapłaństwa w seminarium duchownym. Święcenia prezbiteratu przyjął jednak w Petersburgu z rąk bp. Kaspra Cyrtowta (25 marca 1906 roku), gdzie został skierowany na studia specjalistyczne. Do Sandomierza powrócił latem 1907 roku ze stopniem magistra teologii. We wrześniu tegoż roku został wikariuszem parafii św. Pawła oraz profesorem miejscowego seminarium (wykładał głównie historię Kościoła oraz historię sztuki sakralnej). Niedługo potem objął funkcję bibliotekarza seminaryjnego, którą pełnił do śmierci. Zmarł 4 listopada 1955 roku w Sandomierzu. Stanaszek, Nowakowski, Tylec, *Słownik biograficzny*, t. 4, s. 250-251.

⁴⁵ Stanaszek, Nowakowski, Tylec, *Słownik biograficzny*, t. 4, s. 250.

⁴⁶ Tylec, *Kierownicy Biblioteki*, s. 167-168. Następca ks. Wyrzykowskiego na stanowisku opiekuna księżnicy sandomierskiej ks. Walenty Wójcik w sposób następujący oceniał pracę swojego poprzednika: „spośród duchowieństwa diecezji sandomierskiej ks. Andrzej Wyrzykowski jest postacią najbardziej zasłużoną w dziedzinie bibliotekoznawstwa i archiwistyki. (...) Wśród uczniów budził podziw nie tylko darem opowiadania i wszechstronności wiedzy, zdobywanej przez stałą lekturę dzieł naukowych, ale przede wszystkim rzetelnością i wytrwałością w pracy, umiłowaniem książki, pietyzmem dla zabytków oraz radością i słuszną dumą z przejawów kultury polskiej odnajdowanych w pamiątkach przeszłości. W. Wójcik, *Ks. Andrzej Wyrzykowski (1879-1955)*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2 (1961) nr 1-2, s. 298, 300.

presyjnym (zasilanym z dóbr skasowanych klasztorów w 1819 roku⁴⁷). Jednak nie wystarczały one nawet na utrzymanie wszystkich alumnów. Sytuacja ta uległa niewielkiej poprawie w początkach XX wieku i trwała do wybuchu I wojny światowej. Oprócz dotacji rządowej budżet seminaryjny zasilany był m.in. z opłat duchowieństwa za rubrycele (od lat 80. XIX wieku), stypendiów mszalnych odprawianych „in festis supressis” (od 1905 roku), sprzedaży produktów rolnych oraz ofiar dobroczyńców, zarówno diecezjan, jak również rodaków mieszkających poza ojczyzną⁴⁸. Poprawa statusu ekonomicznego seminarium, szczególnie w latach 1908-1914, pozwoliła regensowi P. Kubickiemu na przeznaczenie części środków finansowych na rozwój księgozbioru bibliotecznego.

Pozyskiwanie nowych pozycji bibliotecznyc

Podstawą rozwoju księgozbioru bibliotecznego było pozyskiwanie nowych pozycji książkowych oraz wydawnictw ciągłych. Odbywało się to w dwoma sposobami: na drodze zakupu oraz poprzez przyjmowanie darów od instytucji naukowych, redakcji czasopism, alumnów, osób duchownych i świeckich. Pierwsza z tych form stała się możliwa dzięki wyznaczeniu odpowiedniej sumy pieniężnej na ten cel. Decyzja w tym względzie została podjęta podczas sesji profesorskiej, która miała miejsce w dniu 26 października 1908 roku. Ustalono wówczas, iż od roku akademickiego 1908/1909 biblioteka seminaryjna otrzymywać będzie 200 rub. rocznie na rozwój swojego księgozbioru. Z sumy tej 80 rub. miało być przeznaczone na oprawę książek i czasopism, a pozostałe środki na zakup nowych pozycji⁴⁹. Korekta tegoż podziału miała miejsce już w marcu 1909 roku, kiedy zdecydowano, aby sprowadzić dla alumnów i profesorów patrologię Migne’a. Koszt tego wielotomowego dzieła miał być spłacany w ratach 100 rub. rocznie. Pozostałe 100 rub. miało być przeznaczone na zakup „książek koniecznych” oraz introligatora⁵⁰. Po spłaceniu wspomnianego zbioru w 1911 roku, uznano, iż słusznym będzie sumę tę przeznaczać na zakup pozycji wydawanych przez Akademię Umiejętności w Krakowie. Podyktowane to było faktem bonifikaty, jaką udało się uzyskać na te dzieła (50% rabatu)⁵¹. Od roku akademickiego 1912/1913 dotację na rozwój księgozbioru podniesiono do 300 rub. rocznie⁵². Po wybuchu I wojny

⁴⁷ Borowski, *Dekret kasacyjny*, s. 77-78.

⁴⁸ Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 197-212; A. Szylar, P. Tylec, *Osobliwości kuchni klasztornej i seminaryjnej: czyli o pokarmach, gotowaniu i jedzeniu w dawnych czasach (XVIII – I poł. XX w.)*, Sandomierz 2020, s. 164-167.

⁴⁹ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 26 października 1908 r., k. 58.

⁵⁰ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 23 marca 1909 r., k. 68.

⁵¹ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 22 lutego 1911, k. 136.

⁵² Ks. A. Wyrzykowski podczas sesji profesorskiej w dniu 18 listopada 1912 roku przedstawił sposób rozdysponowania przydzielonych księżnicy 300 rub: gablotka na katalog kartkowy (50 rub.), prenumerata i prace introligatorskie (50 rub.) oraz zakup książek (200 rub.). Szczegółowo planowano nabyć: *Encyklopedię polską* (wydawaną przez Polską Akademię Umiejętności od 1905 roku), literaturę polską, atlasy ze wzorami stylów (jako pomoc do zajęć z historii sztuki kościelnej), dzieła wydawane przez Akademię Umiejętności oraz pozycje z filozofii klasycznej. BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z 18 listopada 1912 r., k. 183.

Tab. 1. Liczba pozycji książkowych i czasopism zakupionych przez Bibliotekę Seminarium Duchownego w Sandomierzu w latach 1908-1918

Data zakupu	Książki		Czasopisma		Koszt (rub.)
	Liczba dzieł	Liczba woluminów	Liczba dzieł	Liczba woluminów	
15 lipca 1908	9	13	-	-	54,41
16 października 1908	43	82	-	-	98,05
12 listopada 1908	4	5	-	-	17,40
20 stycznia 1910	1	386	-	-	2060
[b.d.] 1911	-	-	9	23	b.d.
6 września 1912	-	-	3	6	b.d.
12 września 1912	2	2	-	-	1,50
14 września 1912	18	18	3	11	14,70
1 października 1912	1	1	-	-	0,60
18 lutego 1913	11	11	-	-	0,90
4 marca 1913	4	4	-	-	1,30
4 kwietnia 1913	4	7	-	-	2,25
6 kwietnia 1913	120	166	-	-	38,20
9 kwietnia 1913	1	1	-	-	0,80
8 maja 1913	15	114	-	-	35,00
25 maja 1913	7	72	-	-	824,43
6 października 1913	2	2	-	-	1,15
29 stycznia 1914	-	-	1	bd.	37,00
16 października 1915	28	29	-	-	12,87
8 sierpnia 1916	53	60	-	-	22,25 93,58 kor.
styczeń/luty 1917	9	141	3	20	232,14
5 lipca 1917	8	28	-	-	18,9
3 października 1917	31	31	1	3	48,78
9 maja 1918	2	2	-	-	6,00
30 maja 1918	1	1	-	-	3,68
Razem	374	1176	20	63	3532,31 93,58 kor.

Źródło: BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z 6 lutego 1917 r., k. 296-297; BDS, sygn. SD 85, Wykaz zakupionych książek z lat 1908-1918; BDS, sygn. SD 98, Rozchody z lat 1912-1918; BDS, ZR, sygn. SD 99, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 3 października 1917 r., k. 13-13v, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 16 października 1915 r., k. 15-15v; BDS, ZR, sygn. SD 105, Notatka ks. Pawła Kubickiego „Dla pamięci” z 19 stycznia 1911 r., k. 1-1v; BDS, ZR, sygn. SD 115, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 8 sierpnia 1916 r., k. 805-807.

światowej biblioteka nie otrzymywała już stałych subwencji. Środki pieniężne na zakup nowych pozycji książkowych uzależnione były od sytuacji finansowej seminarium. Dla przykładu w pierwszym kwartale 1917 roku na ten cel przeznaczono 1000 koron, które uczelnia duchowna otrzymała od anonimowego darczyńcy⁵³. Poniższa tabela prezentuje liczbę pozycji pozyskanych przez seminaryjną księżnicę na drodze zakupu wraz z przeznaczonymi na ten cel środkami pieniężnymi.

W latach 1908-1918 Biblioteka Seminarium Duchownego zakupiła co najmniej 374 tytułów książek⁵⁴. Niektóre z nich (np. *Patrologiae cursus completus, Acta Sanctorum*) były dziełami wielotomowymi, stąd liczba woluminów sięgnęła co najmniej 1176 egzemplarzy. Znacznie mniej nabywano czasopism (19 tytułów, 60 woluminów), jednak dużą ich część przesyłano do księżnicy bezpłatnie⁵⁵. Łącznie w okresie tym wydano na zakup książek i czasopism ponad 3,5 tys. rubli. Najwięcej nowych pozycji sprowadzono do połowy 1913 roku. Dość duży zastój w tej kwestii miał miejsce w latach 1914-1916. Spowodowane to było działaniami I wojny światowej⁵⁶ oraz brakiem środków finansowych.

Nowe książki w głównej mierze sprowadzane były do seminaryjnej księżnicy przez Księgarnię Wincenty Chodakowskiej w Sandomierzu⁵⁷. Zakup niektórych pozycji, szczególnie wydawnictw wielotomowych, wymagał od zarządców biblioteki wyszukania ich w innych miejscach (m.in. antykwariatach, instytucjach naukowych), które zlokalizowane były w kraju, jak i poza jego granicami. Takie właśnie starania podjęto przy okazji kupna *Patrologiae cursus completus*. Dzieło to, zawierające zbiór literatury patrystycznej, wydane zostało przez Jacques'a Paula Migne'a w połowie XIX wieku (1844-1866). Składało się ono z 221 tomów serii łacińskiej oraz 165 tomów serii greckiej⁵⁸. Decyzję o sprowadzeniu tej obszernej pozycji podjęto podczas sesji profesorskiej w dniu 23 marca 1909 roku. Zadanie wytypowania „poważnej firmy księgarskiej” zlecono ks. A. Wyrzykowskiemu⁵⁹.

⁵³ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z 6 lutego 1917 r., k. 296.

⁵⁴ Księga darów i zakupów książek do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z lat 1908-1917 wydaje się być niekompletną (m.in. nie ma tam wpisu o zakupie *Patrologiae cursus completus*). Z tego względu liczba zakupionych pozycji może być nieco większa, niż wykazana w tabeli.

⁵⁵ W 1907 roku nabywano jedynie „Przegląd Powszechny” oraz „Bibliotekę Warszawską”. BDS, ZR, sygn. SD 169, Rozchody z czerwca 1907, k. 78.

⁵⁶ W okresie od 20 czerwca 1914 roku do 20 września 1915 roku gmach seminaryjny zajęty był przez sztaby i szpitale walczących armii. Alumni w tym czasie przebywali w rodzinnych parafiach. S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 226.

⁵⁷ BDS, ZR, sygn. SD 99, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 3 października 1917 r., k. 13-13v, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 3 października 1917 r., k. 15-15v; BDS, ZR, sygn. SD 115, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z dnia 18 lutego 1913 r., k. 43; BDS, ZR, sygn. SD 107, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 5 listopada 1912 r., k. 109; BDS, ZR, sygn. SD 115, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 6 października 1915 r., k. 631, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 18 lutego 1918 r., k. 43, Rachunek Księgarni W. Chodakowskiej z 8 sierpnia 1916 r., k. 805-807. Zob. K. Gajek, *Życie i działalność wydawniczo-księgarska siostr Chodakowskich w Sandomierzu w latach 1892-1957*, Sandomierz 2012.

⁵⁸ Migne, Jacques Paul, w: *Encyclopaedia Britannica*, t. 15, Chicago 1969, s. 420.

⁵⁹ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 23 marca 1909 r., k. 68.

Przez pierwszy miesiąc duchowny ten poszukiwał kompletu patrologii na terenie Królestwa Polskiego⁶⁰. Szybko okazało się jednak, że dzieła tego nie uda się tam odnaleźć. Z tej racji w początkach maja bibliotekarz zwrócił się w tej sprawie do słynnego niemieckiego wydawnictwa rodziny Herderów w Freiburgu⁶¹. Odpowiedź nadeszła już w połowie tegoż miesiąca. Informowano w niej o braku niektórych tomów z serii greckiej, które planowano dopiero uzupełnić egzemplarzami używanymi. Poza tym określono maksymalny okres spłaty należności tylko na jeden rok⁶². Warunki te dla sandomierskiego seminarium były nie do zaakceptowania. Dlatego też ks. P. Kubicki skierował prośbę o wyszukanie pełnego zbioru patrologii do alumna Edwarda Górskiego, który w tym czasie studiował w Rzymie⁶³. Klerykowi nie udało się odnaleźć go w tymże mieście. Jednak w trakcie poszukiwań pozyskał on informację o tym, że dysponować nim może Księgarnia Gustava Focka w Lipsku⁶⁴. Po nawiązaniu z nią kontaktu, negocjacje związane z zakupem prowadził ks. A. Wyrzykowski późną jesienią 1909 roku⁶⁵. Ostateczna ugoda miała miejsce w styczniu 1910 roku. Wspomniana firma sprzedała bibliotece seminaryjnej komplet patrologii, tj. 388 tomy nieoprawne, za 4428 marek. Pierwsza rata została wpłacona jeszcze w miesiącu zakupu, natomiast druga w styczniu 1911 roku⁶⁶. Koszty transportu do Królestwa Polskiego pokryte zostały przez samą księgarnię. Zajęło się nim Rosyjskie Towarzystwo Ekspedycyjne w Lipsku. Woluminy zapakowano w cztery skrzynie i kolejną odesłano do stacji Ostrowiec⁶⁷. Znalazły się one tam w marcu tegoż roku⁶⁸, skąd na furmankach zostały przewiezione do księżnicy seminaryjnej. Łączny koszt sprowadzenia *Patrologiae cursus completus*,

⁶⁰ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpisy pism ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do polskich księgarń w sprawie zakupu *Patrologiae cursus completus*, k. 3-5.

⁶¹ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do wydawnictwa B. Herdera z maja 1909 r., k. 6. Zob. F. Meister, *Herder, w: Catholic Encyclopedia. An International Work on the Constitution, Doctrine, Discipline, and History of the Catholic Church*, t. 7, New York 1910, s. 251-252.

⁶² BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo B. Herdera do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 15 maja 1909 r., k. 7-8.

⁶³ Edward Górski studiował teologię na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie w latach 1907-1911. Uzyskał tam tytuł doktora teologii. B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 1, A-G, Sandomierz 2014, s. 249.

⁶⁴ BDS, ZR, sygn. 105, Notatka ks. Pawła Kubickiego „Dla pamięci”, k. 1. Zob. H. Lülffing, *Fock, Karl Heinrich Gustav*, w: *New German Biography*, t. 5, Berlin 1961, s. 266-267.

⁶⁵ BDS, ZR, sygn. 105, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do dyrekcji Seminarium Duchownego w Sandomierzu z dnia 19 listopada 1910 r., k. 9, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z dnia 20 grudnia 1910 r., k. 10, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z dnia 10 grudnia 1910 r., k. 15-15v.

⁶⁶ BDS, ZR, sygn. 105, Notatka ks. Pawła Kubickiego „Dla pamięci”, k. 1-1v, Rachunek Księgarni Gustava Focka w Lipsku za *Patrologiae cursus completus* z dnia 20 stycznia 1910 r., k. 22; BDS, ZR, sygn. SD 172, Rozchód ze stycznia 1910 r., k. 64v.

⁶⁷ Skrzynie ważyły kolejno: 160, 144, 116 oraz 164 kg. BDS, ZR, sygn. 105, Rachunek Rosyjskiego Towarzystwa Ekspedycyjnego w Lipsku z dnia 5 lutego 1910 r., k. 24.

⁶⁸ BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo Domu Komisowo-Ekspedycyjnego Leona Rappaporta w Łodzi do Seminarium Duchownego w Sandomierzu z dnia 26 marca 1910 r., k. 36.

na który oprócz rachunku księgarni złożyły się marki pocztowe i transport ze stacji kolejowej, wyniósł 2060 rub.⁶⁹

Sprawną transakcją przeprowadzoną pomiędzy sandomierską biblioteką a księgarnią w Lipsku zaowocowała dalszą współpracą między tymi instytucjami. Sklep przysyłał księżnicy swoje oferty, które przede wszystkim koncentrowały się wokół dzieł teologicznych i filozoficznych⁷⁰. Po zebraniu odpowiednich środków ks. A. Wyrzykowski zdecydował się zamówić w Lipsku encyklopedyczny zbiór żywotów świętych, tj. *Acta Sanctorum*. Zbiór wydawany był przez Towarzystwo Bollandystów w XVII i XVIII wieku. Od lat 60. XIX wieku dzieło to ukazywało się ponownie w tzw. edycji parysko-rzymskiej⁷¹. W momencie złożenia zapotrzebowania na tę kolekcję, tj. w połowie stycznia 1913 roku, liczyło ono 66 tomów⁷². Księgarnia zaproponowała sprzedaż niemalże całego zbioru (bez tomu 66) za 1800 mk, jednocześnie zapewniając pokrycie kosztów transportu oraz opłacenia cła⁷³. Na przedstawione warunki zarządcy seminaryjnej księżnicy wyrazili aprobatę. Ostatecznie rachunek opiewał na sumę 1884 mk (878,42 rub), firmie bowiem udało się w końcu pozyskać brakujący tom⁷⁴. Kolekcja została ekspediowana koleją do Warszawy w dniu 28 kwietnia⁷⁵. Natomiast do Sandomierza woluminy zostały wysłane transportem wodnym, którym zajęło się Towarzystwo Żeglugi Parowej Maurycego Fajansa⁷⁶. O odbiorze kompletu *Acta Sanctorum* ks. A. Wyrzykowski poinformował lipską księgarnię w dniu 14 czerwca 1913 roku, jednocześnie wyrażając nadzieję, iż „stosunki nasze nadal równie miłymi jak obecnie pozostaną”⁷⁷. Niestety już w lipcu tegoż roku zgłosiła ona pretensje do zwrotu kosztów opłaty cła⁷⁸. Sandomierski bibliotekarz, dysponując oryginałem oferty ze stycznia 1913 roku (sporządzonej w języku polskim), wyraźnie sprze-

⁶⁹ BDS, ZR, sygn. SD 105, Notatka ks. Pawła Kubickiego „Dla pamięci” z 19 stycznia 1911 r., k. 1v.

⁷⁰ BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z 29 sierpnia 1911 r., k. 18, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z 6 marca 1914 r., k. 21.

⁷¹ Zob. H. Delehaye, *L'Œuvre des Bollandistes à travers trois siècles (1615-1915)*, Bruksela 1959; R. Godding, B. Joassart, X. Lequeux, F. De Vriendt, *De Rosweyde aux Acta Sanctorum. La recherche hagiographique des Bollandistes à travers quatre siècles*, Bruksela 2009.

⁷² BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Gustava Focka w Lipsku z 18 stycznia 1913 r., k. 57-57v.

⁷³ BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 24 stycznia 1913 r., k. 59.

⁷⁴ BDS, ZR, sygn. SD 105, Rachunek Księgarni Gustava Focka w Lipsku za *Acta Sanctorum* z 26 kwietnia 1913 r., k. 63.

⁷⁵ BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Pawła Kubickiego z 24 kwietnia 1913 r., k. 64.

⁷⁶ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Gustava Focka w Lipsku z 29 lipca 1913 r., k. 69.

⁷⁷ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Gustava Focka w Lipsku z 14 czerwca 1913 r., k. 65.

⁷⁸ BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z lipca 1913 r., k. 68-68v.

ciwił się tym żądaniom⁷⁹. Księgarnia powoływała się jednak na własny odpis pisma w języku niemieckim. Ostatecznie zaproponowała, aby duchowny odesłał sandomierską wersję oferty, celem weryfikacji i stwierdzenia ewentualnej pomyłki w tłumaczeniu⁸⁰. Pomimo tych zapewnień trzy tygodnie później, nie czekając na polski dokument, lipska firma wystawiła rachunek za opłacone cło, opiewający na sumę 56 mk⁸¹. Ksiądz A. Wyrzykowski we wrześniu tegoż roku nie zgodził się na przyjęcie rachunku, stwierdzając: „brzmienie tekstu na podstawie którego zawierałem transakcję upoważnia mnie do obstawiania przy raz przyjętych warunkach”⁸². Księgarnia Gustava Focka swoje pretensje do zwrotu kosztów cła zgłaszała jeszcze w pierwszej połowie 1914 roku, kierując je zarówno do bibliotekarza, jak i regensa seminarium⁸³. Można przypuszczać, iż przerwał je dopiero wybuch I wojny światowej. Od momentu powstania sporu sandomierska księżnica nie korzystała już z ofert lipskiej składnicy książek.

Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu zamawiała pozycje książkowe również w innych europejskich sklepach. W połowie maja 1910 roku ks. A. Wyrzykowski poprosił o wycenę czterotomowego *Pontyfikału Rzymskiego* Księgarnię Fryderyka Pusteta w Ratyzbonie⁸⁴. Duchowny zaznaczył wyraźnie, iż dzieło to powinno być w „pięknej” oprawie, jak również mieć swój futerał, który zabezpieczy je „od uszkodzenia w podróży na wozie po złych drogach”⁸⁵. Oferta została nadesłana już po tygodniu. Bibliotekarz zdecydował się na zamówienie pontyfikału o wymiarach 42 x 38 cm, w czerwonej oprawie „chagrin” ze złożonymi brzegami i wyciskami⁸⁶. Księga liturgiczna wraz z wysyłką i dwoma „skrzyneczkami” na czas transportu kosztowała 117,6 mk⁸⁷. Natomiast w kwietniu 1913 roku księżnica seminaryjna zamówiła dzieła z serii Bibliotheca Scriptorum

⁷⁹ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Gustava Focka w Lipsku z 29 lipca 1913 r., k. 69.

⁸⁰ BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 1 sierpnia 1913 r., k. 70-70v.

⁸¹ BDS, ZR, sygn. SD 105, Rachunek Księgarni Gustava Focka w Lipsku za opłacone cło z 19 sierpnia 1913 r., k. 71, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 20 sierpnia 1913 r., k. 72.

⁸² BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Gustava Focka w Lipsku z 12 września 1913 r., k. 74.

⁸³ BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z 6 marca 1914 r., k. 21; BDS, ZR, sygn. SD 105, Pismo Księgarni Gustava Focka w Lipsku do ks. Pawła Kubickiego z 25 kwietnia 1914 r., k. 75.

⁸⁴ Wydawnictwo Fryderyka Pusteta (wraz z księgarnią) działało w Ratyzbonie od 1826 roku. Miało ono swoje filie m.in. w Nowym Jorku i Rzymie. Specjalizacją tegoż wydawnictwa były dzieła liturgiczne i muzyczne. I. Dulisz, *Feliks Nowowiejski o Szkole Muzyki Kościelnej w Ratyzbonie*, „Studia Warmińskie”, 51 (2014) s. 302.

⁸⁵ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Fryderyka Pusteta w Ratyzbonie z 14 maja 1910, k. 49.

⁸⁶ BDS, ZR, sygn. SD 105, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Księgarni Fryderyka Pusteta w Ratyzbonie z 23 maja 1910, k. 41.

⁸⁷ BDS, ZR, sygn. SD 105, Rachunek Księgarni Fryderyka Pusteta w Ratyzbonie za *Pontyfikal Rzymski* z 17 czerwca 1910 r., k. 72.

Graecorum et Romanorum Teubneriana z wydawnictwa rodziny Herderów we Freiburgu. Koszt całej transakcji opiewał na sumę 222,2 mk.⁸⁸

Sandomierska biblioteka nowe pozycje do swojego księgozbioru nabywała również poza księgarniami. Przez cały omawiany okres sprowadzano po promocyjnej cenie książki i czasopisma wydawane przez Akademię Umiejętności w Krakowie⁸⁹. Natomiast w lutym 1912 roku zarządcy księżnicy zdecydowali się zakupić *Bibliografię polską*. W tym celu ks. Andrzej Wyrzykowski skontaktował się z samym profesorem Stanisławem Estreicherem⁹⁰. Bibliograf ten przygotował 23 tomy tegoż dzieła i wysłał kolejną do stacji Ostrowiec. Kolekcję tę objął 30% rabatem, jak również pokrył koszty transportu. Ostatecznie zbiór ten obciążył fundusz księżnicy sumą 343 kor.⁹¹

Drugim sposobem pozyskiwania nowych pozycji przez Bibliotekę Seminarium Duchownego w Sandomierzu było przyjmowanie darów. Najczęściej pochodziły one od osób duchownych, rzadziej od alumnów, świeckich i instytucji naukowych. Księża oddawali swoje zbiory księżnicy seminaryjnej jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku⁹². Poniższa tabela prezentuje liczbę darów bibliotecznych przekazanych tej instytucji przez duchownych diecezji sandomierskiej.

Księża diecezji sandomierskiej w okresie od 1908 do 1917 roku przekazali bibliotece ponad 1720 pozycji (w prawie 2370 woluminach). Do wybuchu I wojny światowej liczba ta każdego roku wzrastała, co związane było z coraz to większą liczbą darczyńców. Działania wojenne niemalże całkowicie zahamowały ten proces. Dopiero od lipca 1917 roku kapłani ponownie zasilali zasób biblioteki seminaryjnej swoimi książkami i czasopismami. Inicjatywę tę podjęło łącznie 41 duchownych diecezji. Część z nich wspierało księżnicę wielokrotnie, np. ks. Jan Gajkowski (22 razy)⁹³, ks. Józef Rokoszny (14), ks. Jan Wiśniewski (10), ks. Antoni Kasprzycki (6) oraz ks. Władysław Zalewski (6). Po części znalazło to swoje odzwierciedlenie

⁸⁸ BDS, ZR, sygn. SD 105, Rachunek wydawnictwa rodziny Herderów we Freiburgu za dzieła z serii Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana z 22 kwietnia 1913 r., k. 79.

⁸⁹ BDS, ZR, sygn. SD 99, Rachunek Akademii Umiejętności w Krakowie za zamówione książki i czasopisma z 11 lipca 1917 r., k. 8; BDS, ZR, sygn. SD 106, Rachunek Akademii Umiejętności w Krakowie za zamówione książki i czasopisma z 27 czerwca 1912 r., k. 39, Rachunek Akademii Umiejętności w Krakowie za zamówione książki i czasopisma z 13 grudnia 1912 r., k. 77.

⁹⁰ BDS, ZR, sygn. SD 106, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Stanisława Estreichera z 7 lutego 1912 r., k. 33-33v, 51.

⁹¹ Stanisław Estreicher przy okazji transakcji związanej z *Bibliografią polską* szukał sposobności zasięgnięcia informacji na temat Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu. W liście do ks. Wrzykowskiego z 6 maja 1912 roku pisał: „jeszcze raz przypominam łaskawej pamięci księdza profesora prośbę o wiadomości z biblioteki seminaryjnej. Jest ona prawie całkiem nieznaną. Gdyby to można otrzymać choć najlakońniczejszy spis starych dzieł, posiadający nazwisko autora, pierwsze słowa tytułu i rok druku z miejscem druku. Spis taki nie potrzebuje być nawet zrobiony alfabetycznie – ani też na raz. Zbliża się cieplejsza pora roku, a ona ułatwia tego rodzaju roboty. Proszę mi nie brać za złe mego natręctwa, ale to ciekawość naukowa”. BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo Stanisława Estreichera do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 6 maja 1912 r., k. 17-17v.

⁹² Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 53.

⁹³ Po śmierci ks. Jan Gajkowskiego w 1919 roku przejęto około 2 tys. pozycji z jego księgozbioru. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 64.

Tab. 2. Liczba książek i czasopism przekazanych Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu przez kapłanów diecezji sandomierskiej w latach 1908-1917

Rok	Liczba darczyńców	Książki i czasopisma	
		Liczba dzieł	Liczba woluminów
1908	6	59	64
1909	8	20	38
1910	9	109	182
1911	16	288	345
1912	14	315	498
1913	18	852	1137
1914	2	15	23
1917	5	66	81
Łącznie	41⁹⁴	1724	2368

Źródło: BDS, ZR, sygn. SD 85, Wykaz darów księży diecezji sandomierskiej z lat 1912-1917, k. 6-56; BDS, ZR, sygn. SD 87, Wykaz darów księży diecezji sandomierskiej z lat 1908-1912, k. 3-57.

w łącznej liczbie przekazanych pozycji: ks. Teodor Pajączkowski (426 dzieł – 626 woluminów), ks. J. Wiśniewski (247 – 354), ks. Adam Ćwikliński (245 – 245), ks. J. Gajkowski (203 – 259), ks. A. Kasprzycki (155 – 230) oraz ks. J. Rokoszny (79 – 84). Z grupy tych kapłanów ks. T. Pajączkowski i ks. A. Ćwikliński ofiarowali swoje zbiory w jeden dużej partii⁹⁵.

Dodatkowo księża zapisywali gromadzone przez siebie książki bibliotece seminaryjnej w spadku. Do takiej praktyki zachęcał następnie I Synod Diecezji Sandomierskiej z 1923 roku (art. 247 § 1)⁹⁶, który powoływał się na powszechnie przyjęty już zwyczaj. W poniższej tabeli ujęto liczbę pozycji, które zostały przejęte przez księżnicę, po zmarłych kapłanach.

⁹⁴ Liczba darczyńców nie jest sumą z poszczególnych lat, wielu bowiem duchownych przekazywało swoje dary nie tylko z jednego roku, ale przez dłuższy okres.

⁹⁵ BDS, ZR, sygn. SD 85, Wykaz darów księży diecezji sandomierskiej z lat 1912-1917, k. 6-56; BDS, ZR, sygn. SD 87, Wykaz darów księży diecezji sandomierskiej z lat 1908-1912, k. 3-57.

⁹⁶ *Prima Synodus Dioecesis Sandomiriensis sub excellentissimo ac reverendissimo Domino Mariano Ryx Episcopo Sandomiriensi Sandomiriae in Ecclesia Cathedrali Nativitatis B. M. V. A. D. MCMXXIII diebus 3, 4 et 5 julii celebrate*, Sandomierz 1923, s. 131.

Tab. 3. Liczba książek i czasopism przejętych przez Bibliotekę Seminarium Duchownego w Sandomierzu po zmarłych kapłanach diecezji sandomierskiej w latach 1910-1917

Data przejęcia księgozbioru	Zmarły darczyńca	Książki i czasopisma	
		Liczba dzieł	Liczba woluminów
13 maja 1910	Edward Ellert	229	258
20 września 1911	Antoni Herynowski	34	34
26 listopada 1911	Wawrzyniec Szubartowicz	198	241
10 stycznia 1913	Kazimierz Fulianty	41	55
9 lutego 1914	Czesław Wijasiński	200	375
22 sierpnia 1917	Franciszek Kalinowski	198	271
Razem	-	901	1235

Źródło: BDS, ZR, sygn. SD 85, Wykaz darów bibliotecznych po zmarłych kapłanach z lat 1913-1917, k. 14-15, 39-45, 48-55; BDS, ZR, sygn. SD 87, Wykaz darów bibliotecznych po zmarłych kapłanach z lat 1910-1911, k. 15-23, 32-34, 39-44.

W latach 1910-1917 biblioteka otrzymała w spadku po sześciu zmarłych kapłanach diecezji sandomierskiej ponad 900 pozycji książkowych i czasopism (1235 woluminów). W stosunku do liczby dzieł przekazanych przez żyjących księży była ona dość znaczna. Dodatkowo w swoich zbiorami księgozbiór seminaryjny zasiliły osoby świeckie (14 woluminów)⁹⁷, alumni (10)⁹⁸ oraz szarytki, które posługiwały przy miejscowym szpitalu (8)⁹⁹. Poza tym w maju 1912 roku do biblioteki wpłynął pokaźny zespół ksiąg pochodzących z pokamedulskiego klasztoru w Rytwianach (302 dzieła – 376 woluminy)¹⁰⁰.

Biblioteka otrzymywała bezpłatnie również kilka tytułów czasopism. W 1908 roku pisma periodyczne przesyłały redakcje: „Przeglądu Katolickiego”, „Ruchu Chrześcijańsko-Społecznego”, „Roli”, „Dziennika Powszechnego”, „Posiewu”, „Tygodnika Ilustrowanego”, „Słowa”, „Polaka-Katolika”, „Kroniki Diecezji Włocławskiej” oraz „Kroniki Diecezji Sandomierskiej”¹⁰¹. Należy przypuszczać, iż z cza-

⁹⁷ Pozycje książkowe Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu przekazali: [N] Lewandowska (1 wolumin), [N] Jagodzińska (6), [N] Gładecki (1), [N] Rychlicka (2), [N] Strużyński (1), [N] Zawadzki (1) oraz „bezimienne małżeństwo” (2). BDS, ZR, sygn. SD 85, Wykaz darów osób świeckich z lat 1912-1917, k. 11, 14, 21-22, 25; BDS, ZR, sygn. SD 87, Wykaz darów osób świeckich z lat 1909-1911, k. 7, 44.

⁹⁸ BDS, ZR, sygn. SD 85, Wykaz darów alumnów Seminarium Duchownego z 1917, k. 56; BDS, ZR, sygn. SD 87, Wykaz darów alumnów Seminarium Duchownego z lat 1909-1910, k. 7-8, 10.

⁹⁹ BDS, ZR, sygn. SD 85, Wykaz darów szarytek ze Szpitala Ducha Świętego w Sandomierzu z lat 1913-1914, k. 17, 22, 39.

¹⁰⁰ BDS, ZR, sygn. SD 87, Wykaz darów przekazanych z Rytwian w maju 1912, k. 47-55. Można przypuszczać, iż była to druga część księgozbioru, który przewieziony został do biblioteki seminaryjnej jeszcze w XIX wieku.

¹⁰¹ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z 26 października 1908 r., k. 58-59.

sem lista ta mogła ulegać zmianom¹⁰². Natomiast w pierwszej połowie 1917 roku księżnica sandomierska nawiązała kontakt z Towarzystwem Naukowym Warszawskim. Dzięki pośrednictwu ks. Bolesława Sztobryna, pełniącego wówczas funkcję członka Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego¹⁰³, udało się pozyskać za darmo komplet publikacji wydawanych przez tę instytucję (około 60 pozycji)¹⁰⁴.

W omawianym okresie Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu pozyskała co najmniej 3400 pozycji (ponad 5300 woluminów). Wydaje się jednak, iż jest to liczba mocno zaniżona, gdyż nie wszystkie nabytki były wpisywane do oficjalnej dokumentacji. Trudno bowiem przypuszczać, iż w latach 1915-1916, kiedy uczelnia kościelna wznowiła już swoją działalność po okresie wojennej przerwy, księżnica nie pozyskała żadnej pozycji od darczyńców.

Opracowywanie i zabezpieczanie księgozbioru

Pozyskiwanie nowych pozycji książkowych i czasopism wymagało następnie odpowiedniego ich opracowania i zabezpieczenia. Zadanie to realizował wyłącznie dyrektor biblioteki ks. A. Wyrzykowski, któremu pełną swobodę w tym względzie dał regens ks. P. Kubicki. Bibliotekarz seminaryjny z pełnym zaangażowaniem oddał się tym dziełom, pomimo piętrzących się trudności. Pierwsza z nich dotyczyła kwestii porządkowania i opracowywania zbiorów. Tak jak to już zostało wspomniane, w ostatnim ćwierćwieczu XIX wieku inicjatywę tę podjęli kolejni kierownicy księżnicy, którym udało się skatalogować ponad 15 tys. woluminów. Niestety w trakcie przewózki księgozbioru do nowej siedziby zaginęła połowa inwentarza¹⁰⁵. Poza tym katalog ten zawierał jedynie spis kolejnych książek z uwzględnieniem zaledwie kilku działów, co znacząco utrudniało korzystanie z niego. Ksiądz A. Wyrzykowski postanowił odejść od tej metody porządkowania, a przyjął zasadę zawartą w podręczniku Arnima Graesela¹⁰⁶. Polegała ona tym, że opisywał każdą książkę na dwóch kartach, które przypisywał do katalogu podstawowego i dziesiątego.

Dlatego też duchowny rozpoczął proces porządkowania zbiorów od opracowania wzoru karty ewidencyjnej. W tym celu skontaktował się z pracownikami Biblioteki Ordynacji Krasieńskich w Warszawie (prawdopodobnie pod koniec 1911 roku bądź z początkiem 1912 roku), którzy przesłali sandomierskiemu bibliotekarzowi używaną przez nich kartę katalogu alfabetycznego. Jednocześnie sugerowali, aby

¹⁰² Świadczyć o tym może spis pozycji oddanych do introligatora w lutym 1914 roku. Znalazły się tam nowe czasopisma: „Ateneum Kapłańskie”, „Rodzina Seraficka” oraz „Musica Sacra”. BDS, ZR, sygn. 86, Spis książek oddanych do introligatora w dniu 15 lutego 1914 r., k. 9.

¹⁰³ Stanaszek, Nowakowski, Tylec, *Słownik biograficzny*, t. 4, s. 132-133.

¹⁰⁴ BDS, ZR, sygn. SD 106, Pismo Towarzystwa Naukowego Warszawskiego do ks. Bolesława Sztobryna z 21 marca 1917 r., k. 3, Pismo ks. Pawła Kubickiego do Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z 25 kwietnia 1917 r., k. 3v-4v.

¹⁰⁵ Ks. Andrzej Wyrzykowski w liście do S. Estreichera z lutego 1912 roku pisał: „Książki były pakowane bardzo starannie, katalog zaś i notatki bibliotekarza dano służącemu do rąk z poleceniem oddania później, no i połowa inwentarza przepadła”. BDS, ZR, sygn. SD 106, Odpis pisma ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do Stanisława Estreichera z dnia 7 lutego 1912 r., k. 51.

¹⁰⁶ A. Graesel, *Handbuch der Bibliothekslehre*, Lipsk 1902.

dokonać w niej jednej poważnej modyfikacji, tj. zamienić układ z pionowego na poziomy¹⁰⁷. Książd A. Wyrzykowski wykonał dwa wzory kart w takiej formie¹⁰⁸, ale ostatecznie, prawdopodobnie ze względów praktycznych, zdecydował się na wykonanie ich w układzie pionowym. Druczki te miały następujące rubryki: lewy górny róg – numer działu; prawy górny róg – numer katalogowy; część centralna – autor i tytuł; lewa część dolna – miejsce, rok i numer wydania, wydawca, miejsce druku, nazwa drukarni; prawa część dolna – format, tom, liczba stron, uwagi¹⁰⁹, dół – nazwa biblioteki¹¹⁰.

Pierwsze karty biblioteczne zamówiono w Drukarni i Litografii Maryana Byrzyńskiego w Sandomierzu w listopadzie 1912 roku¹¹¹. Nieco wcześniej, tj. w październiku tegoż roku, sprowadzono z Radomia specjalny numerotor, którym nabijano kolejne sygnatury oraz numery działów¹¹². Natomiast w styczniu 1913 roku stolarz Michał Guz wykonał specjalną szafę z 16 szufladami¹¹³, którą przeznaczono na katalog dziesiątyny¹¹⁴. Można zatem przypuszczać, iż katalogowanie zbiorów seminaryjnej księżnicy rozpoczęło się pod koniec 1912 roku. Do tych prac ks. A. Wyrzykowski angażował grupy kleryków, którym pozwalał

¹⁰⁷ BDS, ZR, sygn. SD 107, Pismo Biblioteki Ordynacji Krasieńskich w Warszawie do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego [b.d.], k. 13, Karta katalogowa Biblioteki Ordynacji Krasieńskich w Warszawie, k. 149. W sprawie porządkowania zbiorów bibliotecznych seminaryjny nawiązał również kontakt ze znanym warszawskim księgarzem Ludwikiem Fiszerem. BDS, ZR, sygn. G 1332, t. 9, Pismo Ludwika Fiszera do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 18 stycznia 1913, b.p.; zob. L. Fiszer, *Wspomnienia starego księgarza*, Warszawa 1959.

¹⁰⁸ BDS, ZR, sygn. SD 107, Wzory kart katalogowych Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu, k. 145, 147.

¹⁰⁹ Najczęściej wpisywano tam rodzaj oprawy i proveniencję.

¹¹⁰ Nazwa biblioteki podana w skrócie łacińskim: „Bibl. Sem. Dioec. Sand.”. Nieco inny układ miały karty czasopism, które wykonywane były na prostokątnym kawałku brystolu. Zawierały one: sygnaturę katalogową, nazwę czasopisma, miejsce wydania, format oraz wypis poszczególnych numerów. Karty biblioteczne (zarówno książek, jak i czasopism) wykonane pod kierownictwem ks. A. Wyrzykowskiego zachowały się do chwili obecnej w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu.

¹¹¹ BDS, ZR, sygn. SD 98, Rozchody Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z listopada i grudnia 1912 r., k. 3. Drukarnia tę założył ojciec Mariana Byrzyńskiego – Wojciech w 1886 roku. W początkach XX wieku był to główny zakład graficzny w Sandomierzu. P. Tylec, *Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 1919-2019*, Sandomierz 2019, s. 12-14.

¹¹² BDS, ZR, sygn. SD 107, Pismo do ks. Pawła Kubickiego z 19 października 1912 r.

¹¹³ W zbiorach Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu znajduje się fotografia ukazująca ks. A. Wyrzykowskiego wraz z alumnami podczas katalogowania zbiorów. Można na niej odnaleźć zarówno wspomniany numerotor oraz szafę z 16 szufladami, na której widniał napis: „katalog kartkowy”. BDS, Zespół Fotografii (dalej: ZF), b. sygn., Ks. Andrzej Wyrzykowski wraz z alumnami podczas katalogowania zbiorów [ok. 1915 r.].

¹¹⁴ BDS, ZR, sygn. SD 115, Pokwitowanie Zakładu Stolarskiego Michała Guza wystawione dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu z 9 stycznia 1913 r., k. 5. Karty katalogu podstawowego i czasopism były umieszczane w tekturowych pudełkach. W zbiorach Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu zachowało się również kilka ksiąg katalogu podstawowego. Wydaje się jednak, iż zostały one wykonane w okresie późniejszym poprzez wypis najważniejszych informacji z poszczególnych kartach bibliotecznych.

na opisywanie prostszych w opracowaniu druków¹¹⁵. Książd J. Pastuszka, który jako alumn przez dwa lata pomagał w seminaryjnej bibliotece, opisuje ten proces w sposób następujący: „w niedziele i czwartki, kiedy klerycy szli do katedry, paru z nich zostawało i pisało kartki biblioteczne. Była to robota niefachowa, ale posunęła pracę naprzód”¹¹⁶. Na postępy w katalogowaniu księgozbioru wskazują zamówienia kart bibliecznych, których sprowadzano kilka tysięcy rocznie, głównie z zakładu poligraficznego Byrzyńskiego¹¹⁷, ale również z Drukarni i Litografii Józefa Grodzickiego w Radomiu (w marcu 1914 roku zamówiono tam 5 tys. sztuk druczków¹¹⁸).

Oprócz katalogowania zgromadzonych już zbiorów i nowych nabytków ks. A. Wyrzykowski musiał zadbać o ich właściwe zabezpieczenie. Tak, jak to już zostało wspomniane, księgozbiór biblieczny zgromadzony został w pomieszczeniach na parterze skrzydła zachodniego seminarium. Wyposażone zostały one, dzięki osobistemu zaangażowaniu regensa P. Kubickiego, w specjalne drewniane regały, które sięgały pod sam kolebkowo-krzyżowy sufit (do 4,5 m – 15 półek). Gabloty miały możliwość regulacji wysokości półek (wszystkie miały tę samą szerokość – 30 cm). Mniej więcej pół metra od szczytu regałów zainstalowana była metalowa listwa, która pozwalała na oparcie drabiny¹¹⁹. Bibliotekarz na nowo zainstalowanych półkach ułożył najpierw woluminy o największym formacie, następnie rękopisy liturgiczne, inkunabuły i starodruki. Dopiero później miejsce znalazły tam druki z XIX i XX wieku oraz nowe nabytki¹²⁰.

Inną ważną kwestią w zabezpieczeniu zbiorów, a przede wszystkim nowych książek i czasopism, były zabiegi introligatorskie. Oprawy nakładowe, zwane również wydawniczymi, upowszechniły się dopiero od XIX wieku i to w bardzo

¹¹⁵ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 64. Przykładowo w maju 1913 roku alumn Eugeniusz Kapusta wykonał spis książek ofiarowanych bibliotece seminaryjnej przez ks. Adama Ćwiklińskiego. BDS, ZR, sygn. SD 107, Spis książek przekazanych Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu przez ks. Adama Ćwiklińskiego z maja 1913 r., k. 113-128.

¹¹⁶ BDS, ZR, sygn. 2116/1, Wychowawcy i nauczyciele – profesorowie, k. 66.

¹¹⁷ BDS, ZR, sygn. SD 98, Wydatki związane z drukiem kart bibliecznych od listopada 1912 do listopada 1915 r., k. 3, 5-6, 8-10; BDS, ZR, sygn. SD 99, Rachunek Drukarni i Litografii Maryana Byrzyńskiego za 1000 kart bibliecznych z 25 listopada 1915 r.; BDS, ZR, sygn. SD 107, Rachunek Drukarni i Litografii Maryana Byrzyńskiego za 1000 kart bibliecznych z 1912 r., k. 107; BDS, ZR, sygn. SD 115, Rachunek Drukarni i Litografii Maryana Byrzyńskiego za 1000 kart bibliecznych z 9 lutego 1916 r., k. 749; BDS, ZR, sygn. SD 115, Rachunek Drukarni i Litografii Maryana Byrzyńskiego za 1000 kart bibliecznych z 29 lipca 1916 r., k. 831.

¹¹⁸ BDS, ZR, sygn. SD 107, Pismo Józefa Grodzickiego do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 12 marca 1914 r.

¹¹⁹ BDS, ZF, b. sygn., Pomieszczenie magazynowe Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu [ok. 1915 r.]. Większość gablot, w które wyposażył bibliotekę seminaryjną ks. P. Kubicki, została rozebrana w latach 90. XX wieku oraz w początkach wieku następnego. Zastąpiono je dwupiętrowymi systemami regałów metalowych. Do chwili obecnej zachowało się tylko jedno pomieszczenie z oryginalnym wyposażeniem z początków XX wieku, zwane potocznie „czarodziejem”.

¹²⁰ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 64.

nielicznych edycjach. Stąd też jeszcze w początkach XX wieku książki nabywano nieoprawione. Te dopiero poddawano pracom introligatorskim, często uwzględniając przy tym indywidualne życzenia ich właściciela¹²¹. Nie inaczej było z nowymi nabytkami napływającymi do sandomierskiej biblioteki. W głównej mierze sprowadzanymi na drodze zakupu, ale również przekazanymi przez darczyńców. Przez cały omawiany okres ks. A. Wyrzykowski przekazywał do sandomierskich introligatorów kolejne partie książek i czasopism (od kilku do kilkuset sztuk), celem ich oprawy (zob. tab. 4).

Tab. 4. Liczba książek Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu oprawianych przez sandomierskich introligatorów w latach 1908-1918 wraz z kosztami prac

Data wykonania opraw	Introligator	Liczba woluminów	Koszt (rub.)
1	2	3	4
14 sierpnia 1908	Wincenty Kozłowski	32	13,25
15 września 1908	[N] Uchański	69	11,22
24 września 1908	[N] Uchański	34	13,35
16 października 1908	Wincenty Kozłowski	4	5,20
6 marca 1909	[N] Uchański	13	3,90
1 maja 1909	Wincenty Kozłowski	58	13,50
1 października 1909	Wincenty Kozłowski	31	12,25
3 stycznia 1910	[N] Uchański	6	3,00
22 lutego 1910	Wincenty Kozłowski	21	9,45
6 listopada 1910	[N] Uchański	11	10,30
30 stycznia 1911	b.d.	48	18,60
8 lutego 1912	b.d.	105	8,60
12 kwietnia 1912	b.d.	30	16,50
27 czerwca 1912	[N] Uchański	13	7,75
4 września 1912	[N] Uchański	2	1,75
20 listopad 1912	Wincenty Kozłowski	80	18,50
23 listopad 1912	[N] Uchański	36	12,55
9 maja 1913	[N] Baranowska	45	b.d.
25 lipca 1913	[N] Uchański	142	20,10
31 października 1913	[N] Uchański	16	6,90
17 listopada 1913	Wincenty Kozłowski	244	98,25

¹²¹ E. Pokorzyńska, *Początki polskiej oprawy wydawniczej: przegląd zabytków*, „Acta Poligraphica”, 6 (2015) s. 37.

1	2	3	4
8 kwietnia 1914	[N] Uchański	77	14,34
17 maja 1914	Wincenty Kozłowski	155	67,45
26 lutego 1915	b.d.	158	b.d.
19 października 1915	Wincenty Kozłowski	165	60,60
20 listopada 1915	Wincenty Kozłowski	12	7,00
17 kwietnia 1916	Wincenty Kozłowski	132	54,20
21 kwietnia 1917	Wincenty Kozłowski	183	76,50
1 października 1917	Wincenty Kozłowski	100	55,70
5 listopad 1917	Wincenty Kozłowski	201	71,30
18 kwietnia 1918	Wincenty Kozłowski	224	460 koron
Razem	-	2447	712,01 rub. 460 koron

Źródło: BDS, ZR, sygn. SD 86, Spis książek i czasopism oddanych do oprawy w latach 1908-1914, k. 1-12v; BDS, ZR, sygn. SD 98, Rozchody z lat 1912-1918, k. 2-14, 16; BDS, ZR, sygn. SD 99, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 19 października 1915 r., k. 1, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 20 listopada 1915 r., k. 2, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 17 kwietnia 1916 r., k. 4, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 21 kwietnia 1917 r., k. 5, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 1 października 1917 r., k. 9, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 5 listopada 1917 r., k. 10, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 18 kwietnia 1918 r., k. 11; BDS, ZR, sygn. SD 107, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 20 listopada 1912 r., k. 111, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 17 maja 1914 r., k. 179; BDS, ZR, sygn. SD 115, Rachunek Introligatorni Wincentego Kozłowskiego z 11 listopada 1913 r., k. 231.

W latach 1908-1918 sandomierscy introligatorzy opravili około 2500 woluminów z miejscowej biblioteki kościelnej, co wygenerowało sumę łączną ponad 700 rub. Można przypuszczać, iż była to większość sprowadzanych w tym czasie książek i czasopism, które wymagały takich zabiegów. Najwięcej z nich poddano oprawie w okresie I wojny światowej (1915 – 335, 1916 – 132, 1917 – 484). Związane było to z problemami w zakupie nowych pozycji książkowych. Z tej racji dostępne środki pieniężne przeznaczano na prace introligatorskie. Najmniej woluminów opraviono w latach 1910-1911 (38 i 48), co było wynikiem braku odpowiednich funduszy (przeznaczono je na zakup nowych dzieł, m.in. patrologii Migne'a). Seminaryjna księżnica współpracowała w tym zakresie w głównej mierze z dwoma introligatorami: Wincentym Kozłowskim i [N] Uchańskim (jeden raz zlecenie realizowała [N] Baranowska). W omawianym okresie zdecydowanie więcej woluminów oprawił W. Kozłowski, który po wybuchu I wojny światowej był jedynym introligatorem posługującym dla kościelnej biblioteki. Od 1914 roku prace te podejmował również ks. A. Wyrzykowski wraz alumnami, o czym świadczą sumy pieniężne przeznaczone na „przybory do oprawiania książek”¹²².

¹²² BDS, ZR, sygn. SD 98, Rozchody ze stycznia i lutego 1914 r., k. 8.

Podsumowanie

W latach 1907-1918 miał miejsce dość intensywny rozwój księgozbioru Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Przez okres ten księżnica ta wzbogaciła się bowiem o ponad 5 tys. nowych woluminów, które pozyskano na drodze zakupu i przyjmowania darów. I choć nie może to konkurować z liczbą sprowadzonych książek w latach 60. XIX wieku, kiedy przejęto spuściznę po skasowanych klasztorach diecezji sandomierskiej (kilkanaście tysięcy tomów), to jednak w okresie tym rozwój zasobu bibliotecznego miał charakter ciągły i zaplanowany. Z tej racji księżnica seminaryjna przeobraziła się z jednostki przechowującej w głównej mierze przypadkowe kolekcje biblieczne w instytucję, której naczelnym celem była pomoc alumnom i profesorom w zgłębianiu wiedzy filozoficznej i teologicznej.

Powyższy proces nie byłby możliwy bez kilku sprzyjających okoliczności, jakie zaistniały w początkach XX wieku. Należało do nich zaadaptowanie nowych powierzchni magazynowych w pobenedyktyńskim gmachu klasztornym, gdzie przeniosło się w 1904 roku seminarium. Dużą rolę odgrywała również sytuacja finansowa, która pozwalała na sukcesywny zakup nowych pozycji bibliecznych. Bez wątpienia jednak największe znaczenie dla rozwoju księgozbioru mieli opiekunowie instytucji, tj. regens seminaryjny ks. P. Kubicki i bibliotekarz ks. A. Wyrzykowski. Obaj doskonale wiedzieli, że uczelnia duchowna nie mogła właściwie funkcjonować bez dobrze wyposażonej księżnicy. Pierwszy z nich zadbał o urządzenie pomieszczeń magazynowych, poruszał kwestie biblieczne podczas spotkań grona profesorskiego, czuwał nad odpowiednim kierunkiem rozwoju księgozbioru oraz angażował się osobiście w najważniejsze inicjatywy (m.in. kontakty z Akademią Umiejętności w Krakowie i kupno patrologii Migne'a). Drugi z duchownych przejął ciężar kierowania większością spraw związanych z zakupem i sprowadzaniem nowych pozycji książkowych, katalogowania i opieki nad narastającym zbiorem, a także udostępniania go zainteresowanym. Księża ci wzajemnie uzupełniali się w kierowaniu biblioteką, współpraca między nimi układała się pomyślnie i trudno doszukiwać się w niej niezdrowej rywalizacji czy konkurencji¹²³.

Księgozbiór biblioteki seminaryjnej nie rozwijał się z taką samą intensywnością przez cały omawiany okres. Do października 1908 roku trwały jeszcze prace przygotowawcze w magazynach (malowanie, prace stolarskie¹²⁴), które uniemożliwiały sprowadzanie większej liczby woluminów. Przez następną część tego roku oraz w kolejnym rozpoczęło się stopniowe gromadzenie nowych nabyt-

¹²³ Ks. Paweł Kubicki po nominacji na sufragana sandomierskiego nadal utrzymywał kontakt z ks. Andrzejem Wyrzykowskim w sprawach biblioteki seminaryjnej. Dla przykładu w 1924 roku zwrócił się do niego w kwestii przekazania dubletów dzieł ascetycznych do klasztoru Bernardynek w Świętej Katarzynie. BDS, ZR, sygn. G 1330, t. 42, Pismo bpa Pawła Kubickiego do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 1924 r., b.p. W okresie późniejszym bibliotekarz wypożyczyła sufraganowi sandomierskiemu książki, które ten wykorzystywał przy tworzeniu dzieł historycznych. BDS, ZR, sygn. G 1330, t. 42, Pismo bpa Pawła Kubickiego do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 16 grudnia 1927, b.p., Pismo bpa Pawła Kubickiego do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 5 listopada 1930, nr 8, Pismo bpa Pawła Kubickiego do ks. Andrzeja Wyrzykowskiego z 31 stycznia 1936, b.p.

¹²⁴ BDS, ZR, sygn. SD 170, Rozchody z 1907 r. (prace stolarskie, malowanie), k. 87, 97, 99.

ków i darów. Znacznie przyspieszyło ono w okresie od 1910 do połowy 1914 roku. Po wybuchu I wojny światowej tempo rozwoju księgozbioru ponownie znacznie spadło, szczególnie w drugiej połowie 1914 roku oraz przez kolejne dwa lata. Od 1917 roku zauważalne jest ponowne zwiększenie intensywności w pozyskiwaniu książek i czasopism.

W kształtowaniu charakteru gromadzonego księgozbioru pomagał przede wszystkim zakup nowych pozycji. Zdarzało się jednak, że i wśród darów były dzieła, które planowano już wcześniej sprowadzić. Dla przykładu w styczniu 1913 roku ks. Franciszek Sobótka, proboszcz parafii Drzewica, przekazał *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*¹²⁵. Zapotrzebowanie na ten piętnastotomowy słownik profesorowie seminarium zgłaszali już w październiku 1907 roku¹²⁶. Ksiądz A. Wyrzykowski starał się wyszukiwać pozycje, na które zwracali uwagę alumni i księży wykładowcy. W zdecydowanej większości przynosiło to pożądane rezultaty (szczególnie w przypadku sprowadzania polskiej literatury pięknej).

W chwili mianowania ks. P. Kubickiego sufraganiem sandomierskim w lipcu 1918 roku, a co za tym idzie końcem jego pracy w seminarium duchownym, nie doszło do zatrzymania rozwoju księgozbioru bibliotecznego. Kolejny regens ks. Adam Szymański nadal czuwał nad tym dziełem. Tym bardziej, iż zajmował się on również wszelkimi kwestiami finansowymi i gospodarczymi seminarium¹²⁷. Funkcję bibliotekarza nadal pełnił ks. A. Wyrzykowski i wykonał ją z pełnym zaangażowaniem do 1948 roku, kiedy większość jego obowiązków przejął ks. W. Wójcik¹²⁸. W połowie lat 50. XX wieku, w chwili śmierci ks. A. Wyrzykowskiego (4 listopada 1955 roku) i ks. A. Szymańskiego (17 lutego 1956 roku)¹²⁹, księgozbiór biblioteczny liczył około 45 000 pozycji¹³⁰. Tak więc jego rozwój kształtował się na poziomie podobnym do tego z okresu 1908-1918 (ponad 5 tys. woluminów na dekadę), co może stać się przedmiotem dalszych badań historyków¹³¹.

¹²⁵ BDS, ZR, sygn. SD 107, Pismo ks. Andrzeja Wyrzykowskiego do ks. Franciszka Sobótki z 18 stycznia 1913 r.

¹²⁶ BDS, ZR, sygn. SD 3, Posiedzenie sesji profesorskiej z dnia 2 października 1907 r., k. 22.

¹²⁷ W. Wójcik, *Ks. Adam Szymański (1880-1956)*, „Studia Sandomierskie”, 2 (1981) s. 320.

¹²⁸ Tylec, *Biblioteka Diecezjalna*, s. 144.

¹²⁹ Stanaszek, Nowakowski, Tylec, *Słownik biograficzny*, t. 4, s. 138, 250.

¹³⁰ Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 65.

¹³¹ Dokładne przebadanie rozwoju księgozbioru z lat 1919-1955 może być znacznie utrudnione ze względu na brak odpowiedniej bazy źródłowej. Z tego okresu nie zachowała się bowiem prawie żadna korespondencja, brakuje również spisów nowych nabytków i darów bibliotecznych.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezji Sandomierskiej

Kuria Diecezjalna w Sandomierzu [XVII-XIX] 1818-2022

sygn. U-2, Seminarium Duchowne w Sandomierzu [Seminarium Duchowne w Kielcach] – akta ogólne (1798-1844).

Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu

Zespół Rękopisów

sygn. G 1330, t. 52, Korespondencja bpa Pawła Kubickiego z ks. Andrzejem Wyrzykowskim (1923-1938).

sygn. G 1332, t. 9, Korespondencja ks. Andrzeja Wyrzykowskiego w sprawach bibliotecznych (1907-1920).

sygn. R 2116/1, Ks. Józef Pastuszka, Wspomnienia o Seminarium Duchownym w Sandomierzu w latach 1912-1914(15).

sygn. R 2116/2, Ks. Józef Pastuszka, Wspomnienia o Sandomierskim Seminarium Duchownym w latach 1921-1930.

sygn. SD 3, Księga sesyjna Seminarium Duchownego w Sandomierzu (11 IX 1907 – 4 VI 1919).

sygn. SD 79, Cathalogus librorum sumptibus Seminarii Dioecisani Sandomierensis comparatorum Ordine systematico conscriptus anno 1841 et continuatus sequentibus annis.

sygn. SD 85, Księga odnotowująca dary i zakup książek dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1908-1917).

sygn. SD 86, Ewidencja książek okładanych i oddawanych do oprawy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1908-1914).

sygn. SD 87, Zapis darów dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1908-1912).

sygn. SD 98, Księga dochodów i rozchodów (1912-1921).

sygn. SD 99, Rachunki Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1915-1922).

sygn. SD 105, Acta recipientia libros quorum titulus (generalis) communis hic est: Patrologiae cursus completus [...] J. P. Migne (1909-1910).

sygn. SD 106, Korespondencja Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1910-1917).

sygn. SD 107, Korespondencja w sprawie zakupu książek dla Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1908-1914).

sygn. SD 115, Pokwitowania wydane seminarium od 3 I 1913.

sygn. SD 169, Księga przychodów i rozchodów Seminaryjskich od 1 września 1903 do 31 sierpnia do 1907 r.

sygn. SD 170, Rachunki dochodów i rozchodów restauracji gmachu po benedyktyнках na urządzenie seminarium duchownego (1903-1908).

sygn. SD 172, Księga dochodów i rozchodów Seminarium Duchownego w Sandomierzu od 1 września 1907 r. do [lipca 1919].

Zespół Fotografii

b. sygn., Ks. Andrzej Wyrzykowski wraz z alumnami podczas katalogowania zbiorów [ok. 1915 r.].

b. sygn., Pomieszczenie magazynowe Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu [ok. 1915 r.].

Źródła drukowane

- Bułakowski Alfons, *Korespondencja z sandomierskiego*, „Przegląd Katolicki”, 1 (1863) s. 429-430.
- Fiszer Ludwik, *Wspomnienia starego księgarza*, Warszawa 1959.
- Piotrowicz Ludwik, *Biblioteka w seminarium sandomierskim*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881) s. 475-476.
- Piotrowicz Ludwik, *Biblioteka w seminarium sandomierskim (dokończenie)*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881) s. 508-511.
- Prima Synodus Dioecesis Sandomirensis sub excellentissimo ac reverendissimo Domino Mariano Ryx Episcopo Sandomiriensi Sandomiriae in Ecclesia Cathedrali Nativitatis B. M. V. A. D. MCMXXIII diebus 3, 4 et 5 julii celebrate*, Sandomierz 1923.
- R[ewera] Antoni, *Sandomierz*, „Przegląd Katolicki”, 45 (1907) s. 30.

Opracowania

- Borowski Franciszek, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie w stosunku do zakonów diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie”, 18 (2011) z. 1, s. 7-177.
- Buliński Melchior, *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879.
- Delehay Hippolyte, *L'Œuvre des Bollandistes à travers trois siècles (1615-1915)*, Bruksela 1959.
- Dulisz Ilona, *Feliks Nowowiejski o Szkole Muzyki Kościelnej w Ratyzbonie*, „Studia Warmińskie”, 51 (2014) s. 297-308.
- Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedii Wetzera i Weltego z licznymi jej dopełnieniami przy współpracownictwie kilkunastu duchownych i świeckich osób*, wyd. M. Nowodworski, t. 1, Warszawa 1973, t. 29, Warszawa 1907.
- Gajek Karolina, *Życie i działalność wydawniczo-księgarska siostr Chodakowskich w Sandomierzu w latach 1892-1957*, Sandomierz 2012.
- Gałązka Waldemar, *175 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu (1820-1995)*, Sandomierz 1996.
- Godding Robert, Joassart Bernard, Lequeux Xavier, Vriendt François De, *De Rosweyde aux Acta Sanctorum. La recherche hagiographique des Bollandistes à travers quatre siècles*, Bruksela 2009.
- Góra Barbara, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelpieniu 1828-2000*, Kraków 2007.
- Graesel Arnim, *Handbuch der Bibliothekslehre*, Lipsk 1902.
- Gwioździk Jolanta, *Biblioteka w kulturze zakonnej. Zarys problematyki*, w: *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce. Historia i współczesność*, red. H. Olszar, B. Warząchowska, Katowice 2009, s. 53-62.
- Kotkowski Stanisław, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820-1926*, opracowała i przygotowała do druku H. Szumił, Sandomierz 2010.
- Kukliński Wawrzyniec, *Miasto prywatne Klimontów*, Sandomierz 1911.
- Lülfing Hans, *Fock, Karl Heinrich Gustav*, w: *New German Biography*, t. 5, Berlin 1961, s. 266-267.
- Łodyński Marian, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958.

- Mazur-Pietrzyk Jolanta, *Druki sandomierskie przechowywane w Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 64 (1995) s. 463-564.
- Meister F., Herder, w: *Catholic Encyclopedia. An International Work on the Constitution, Doctrine, Discipline, and History of the Catholic Church*, t. 7, New York 1910, s. 251-252.
- Migne, Jacques Paul, w: *Encyclopaedia Britannica*, t. 15, Chicago 1969, s. 420.
- Mroczkowski Piotr, *Historia Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 26 (2020) nr 1 (50), s. 9-23.
- Olszewski Mieczysław, *Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 11 (2005) nr 1-2 (20-21), s. 74-87.
- Podręczna encyklopedia kościelna*, red. Z. Chelmiński, t. 1-2, Warszawa 1904.
- Podręczna encyklopedia kościelna*, red. Z. Chelmiński, t. 13-14, Warszawa 1907.
- Pokorzyńska Elżbieta, *Początki polskiej oprawy wydawniczej: przegląd zabytków*, „Acta Poligraphica”, 6 (2015) s. 37-50.
- Polanowski Leszek, *Dzieje budowlane Klasztoru Panien Benedyktyn w Sandomierzu*, w: *Klasztor Panien Benedyktyn w historii i kulturze Sandomierza*, red. K. Burek, Sandomierz 2003, s. 115-127.
- Rejman Dorota, Kopeć Monika, *Sprawozdanie końcowe z prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. Etap od czwartego do ósmego: 1 V 2013 – 31 V 2014 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 4 (2014) s. 493-504.
- Rokoszyński Józef, *Stare druki przechowywane w bibliotece seminaryjnej w Sandomierzu*, „Kwartalnik Teologiczny”, 1 (1902) z. 3-4, s. 1-6.
- Stanaszek Bogdan, Nowakowski Ryszard, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 1, A-G, Sandomierz 2014.
- Stanaszek Bogdan, Nowakowski Ryszard, Tylec Piotr, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 3, M-R, Sandomierz 2017.
- Stanaszek Bogdan, Nowakowski Ryszard, Tylec Piotr, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 4, S-Ż. *Biskupi i uzupełnienia*, Sandomierz 2019.
- Szylar Anna, *Gospodarowanie benedyktyn sandomierskich*, Tarnobrzeg 2008.
- Szylar Anna, Tylec Piotr, *Osobliwości kuchni klasztornej i seminaryjnej: czyli o pokarmach, gotowaniu i jedzeniu w dawnych czasach (XVIII – I poł. XX w.)*, Sandomierz 2020.
- Ślemp Elżbieta, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 11 (2005) nr 1-2 (20-21), s. 88-105.
- Tylec Piotr, *Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu – historia i współczesność*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 25 (2019) nr 2 (49), s. 131-156.
- Tylec Piotr, *Bp Marian Ryx (1853-1930). Ordynariusz Sandomierski*, Sandomierz 2020.
- Tylec Piotr, *Kierownicy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu w latach 1875-1984*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 25 (2019) nr 2, s. 157-176.
- Tylec Piotr, Kobiałka Rafał (teksty), *Seminarium. 200 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, Sandomierz 2020.
- Tylec Piotr, *Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 1919-2019*, Sandomierz 2019.
- Wójcik Walenty, *Archiwum i biblioteka kapituły w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 7 (1962) s. 5-41.

- Wójcik Walenty, *Bp Paweł Kubicki (1871-1944)*, „*Studia Theologica Varsaviensia*”, 8 (1970) nr 2, s. 253-286.
- Wójcik Walenty, *Cenniejsze rękopisy Biblioteki Seminarium w Sandomierzu*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, 4 (1962) s. 259-330.
- Wójcik Walenty, *Ks. Adam Szymański (1880-1956)*, „*Studia Sandomierskie*”, 2 (1981) s. 311-338.
- Wójcik Walenty, *Ks. Andrzej Wyrzykowski (1879-1955)*, „*Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne*”, 2 (1961) nr 1-2, s. 298-302.
- Wójcik Walenty, *Rękopisy Biblioteki Kapitulnej w Sandomierzu*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, 36 (1978) s. 79-103.
- Wójcik Walenty, *Włączenie zbiorów poklasztornych do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, 1 (1959-1960) z. 2, s. 50-65.